

NANNE NAUTA

KRUISSONNETTEN

KRUISSONNETTEN

NANNE NAUTA

KRUISSONNETTEN

Uitgeverij De Contrabas
Utrecht & Leeuwarden 2009

Eerder werk van Nanne Nauta bij De Contrabas verscheen in *Flarf, een bloemlezing*.

Kruissonnetten

Copyright © 2009 Nanne Nauta

ISBN 978-90-79432-20-2

NUR 306

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf.....	9
Bomen	
Vooraf	15
Bob Ross	17
Fotomagaia	18
Berken	19
Deze eiken	20
De beuk	21
Acacia	22
Lindeloten	23
Boom, geen bos	24
De beurtschipper, zijn vrouwen, de dichter en de afwezige boer	
Vooraf	29
Deel 1: de beurtschipper en zijn liefje	32
Deel 2: de dochters van de beurtschipper.....	36
Deel 3: de vrouw van de beurtschipper en de dichter	40
Kruisweg	
Vooraf	47
I. Jezus wordt ter dood veroordeeld.	49
II. Jezus neemt het kruis op Zijn schouders.....	50
III. Jezus valt voor de eerste maal onder het kruis.	51
IV. Jezus ontmoet Zijn Heilige Moeder.	52
V. Simon van Cyrene helpt Jezus het kruis te dragen.....	53

VI.	Veronica droogt het aangezicht van Jezus af.	54
VII.	Jezus valt voor de tweede maal.	55
VIII.	Jezus troost de wenende vrouwen.	56
IX.	Jezus valt voor de derde maal.....	57
X.	Jezus wordt van Zijn klederen beroofd.	58
XI.	Jezus wordt aan het kruis genageld.....	59
XII.	Jezus sterft aan het kruis.	60
XIII.	Jezus wordt van het kruis afgenomen.....	61
XIV.	Jezus wordt in het graf gelegd.....	62
	Colofon	64

“Bien placés bien choisis
quelques mots font une poésie ...”
uit: Raymond Queneau,
L’instant fatal, Pour un art poétique III

Woord vooraf

Aan de Normandische kust onderweg naar het mondaine Deauville ligt een gehucht, eigenlijk niet meer dan een kruising, met de welluidende naam La Croix-Sonnet, oftewel Het Kruis-Sonnet. Verslaafd aan alles wat met het sonnet te maken heeft, daar moest ik dus iets mee doen. Ik dacht daarbij meer aan vormgeving dan aan inhoud. Het duurde jaren voordat ik de juiste structuur te pakken had. De naam die ik ervoor koos, het zal u niet verbazen, was kruissonnet. Over zowel vorm als naamgeving wil ik hier nog wat dieper ingaan.

Eerst over de vorm. En dan bedoel ik niet dat het kruissonnet keurig aan de Franse sonnetregels voldoet van twee terzinen, twee kwatrijnen en een volta. Nee het gaat me om het volgende. La Croix-Sonnet ligt zoals gezegd in Normandië, in de Pays d’Auge om precies te zijn. We zijn dan niet ver van Le Havre, geboortestad van Raymond Queneau, mijn favoriete schrijver en dichter uit de 20ste eeuw. In de laatste dichtbundel die bij zijn leven verscheen introduceerde hij een vorm, *Morale élémentaire* genaamd, die net als de kruissonnetten in deze bundel over drie kolommen over de pagina verdeeld is. Toen ik destijds de uiteindelijke vorm van het kruissonnet te pakken had, had ik het vreemde gevoel dat ik hier de oervorm van de *Morale élémentaire* in handen had. Dat kan ik natuurlijk nooit bewijzen of het zou zo moeten

zijn dat er toevallig in een achtergelaten notitie van Queneau iets van die strekking gevonden wordt. Maar toch ... Queneau kende de streek goed, zijn roman *Les Fleurs Bleues* speelt zich er deels af, en we weten dat hij erg gevoelig was voor namen en woorden als *La Croix-Sonnet*. Als eerbetoon aan Queneau, schreef ik mijn eerste kruissonnet voor hem rond *Les Fleurs Bleues*. Het is misschien niet het beste gedicht ooit, maar voor het historisch besef en volledigheid wil ik het u niet onthouden:

Origine

	rode	
het hertogdom van Boonje	lijnen	vormen in dit landschap
het land van de boomgaard	gele	het decor van de oogst:
de gratie van de kust	hoeken	het zingen van de spreek
	velden	
	vliegen	
	punten	
	kruisen	

Dan de naamgeving. 'Kruissonnet' als naam voor de vorm en voor deze bundel is gezien zijn oorsprong geen vreemde keus. Later kwam ik erachter dat de term al bestond, namelijk in de zin van een sonnet met als onderwerp de kruisiging van Christus. Zo heeft in het begin van 20ste eeuw Willem de Mérode een bundel *Kruissonnetten* uitgebracht. Het is misschien onhandig dat er voor een term nu twee definities zijn ontstaan en dat er ook twee bundels met dezelfde naam zijn, maar ik blijf het toch

de beste naam vinden voor deze opzet. Voor de mensen die dat vervelend vinden hoop ik dat het laatste deel van deze bundel het leed verzacht, zij zullen daar kruissonnetten in kruissonnetten aantreffen.

Nanne Nauta

Bomen

Vooraf

Bomen is een serie kruissonnetten die ontstaan is ten tijde van de expositie BOOM! in Kunstliefde, een galerie te Utrecht. Elk gedicht is in feite een tweeluik: één deel tekst en één deel beeld. U leest hier de tekst bij beeldend werk van:

- Bob Ross, Bob Ross, olie op doek
- Fotomagaia, Marja van Hedel, fotografie
- Berken, Karin Boers, olie op doek
- Deze eiken, Nanne Nauta, fotografie
- De beuk, Nanne Nauta, fotografie
- Acacia, Nanne Nauta, fotografie
- Lindeloten, Nanne Nauta, fotografie
- Boom, geen bos, Diewke van den Heuvel, fotografie.

Een aantal van deze gedichten is eerder verschenen in *Dit is de regel*, Uitgeverij Holland, 2006.

Bob Ross

hoe kan ik over bomen	lange	ja, het lijkt makkelijk
schrijven zonder te kijken	halen	nu Van Dijk bruin aanbrengen
naar de meester Bob Ross	korte	maar hij maakte 't recept
	vegen	

bruine
berken
groene
dennen

Fotomagaia

op de saaie savanne	zoeker	
staat een apenbroodboom	sluiten	langs het rechte kanaal
als gebroken fractaal	lenzen	stammen de populieren
	bollen	gelijk Mandelbrotbomen
	alles	
	draaien	
	groter	
	maken	

Berken

de twijgen hangen blauw aan het verlepte hout en de verlepte blaren	witte zwammen grijze bladder	de uitgewassen haren van Oost-Europavrouwen oud al na dertig jaren
---	---------------------------------------	--

zwarte
randen
bleke
stammen

Deze eiken

kijk deze jonge eiken	kruinen	
als heksen in een kring	kollen	een eeuwenoude eik
of beter nog misschien	kappen	gevangen in de modder
	koppen	de stroom van nieuwigheid

vuren
zengen
tellen
ringen

De beuk

als een vorst staat hij daar	rode nerven	en natuurlijk veel dorst
eenzaam voor iedereen	korte	al zijn er van die kringen
zichtbare buitenkant	wortels	oppervlakkig vooral

ronde
gronden
lege
noten

Acacia

	schuile	
welke schat wordt verborgen	namen	weten wij het nog niet
het teer gevederd blad	scherpe	de peulen dan misschien
dat zal het toch niet zijn	bijten	wat zit er in de peulen

schure
rafels
schrale
vachten

Lindeloten

	lange	
wie leerde Lotje lopen	linde	ook deze zware strammen
langs deze Lindelaan	lente	worden ooit gedwarsboomd
Liesje? laat me niet lachen	loten	straks als het voorjaar komt

tegen
warse
oude
takken

Boom, geen bos

toen met mijn vader was	droge	
het daar waar de sperwer	harsen	nu licht het bos hoog open
slaat het niet begaanbare	holle	grondt van onder de dood
	naalden	en zont de dood van boven

kale
schorsen
zwarte
kogels

De beurtschipper, zijn vrouwen, de dichter en de afwezige boer

een omweggetje in drie delen bij de Barca di Venetia per Padova van
Adriano Banchieri

Vooraf

De beurtschipper, zijn vrouwen, de dichter en de afwezige boer bestaat uit een zestal madrigaalteksten plus drie argumenten¹ geschreven ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van Vocaal ensemble Coqu, een kamerkoor uit Utrecht.

De teksten sluiten aan bij de madrigaalkomedie *La Barca di Venezia a Padua* van Adriano Banchieri (1568-1634). De zes sonnetten zijn twee aan twee op muziek gezet door drie componisten, respectievelijk: Wouter van Belle, MaNOj Kamps en Jetse Bremer. Het geheel is voor het eerst uitgevoerd, samen met de genoemde madrigaalkomedie, in mei 2008.

Hoewel de tekst autonoom gelezen en uitgevoerd kan worden, is het voor een beter begrip van de tekst zinvol om iets meer over *La Barca* te weten.

La Barca handelt over een boottocht op de Riviera di Brenta, die liep van Padua naar Venetië. Zoals later ook bij ons met de Vecht gebeurde, was dit water omzoomd geraakt met luxe villa's van rijke kooplieden. Er was een levendig verkeer op de Riviera, toentertijd vooral met de burchiolo, de luxe trekschuit. Banchieri schildert op weergalozige wijze een bont gezelschap, dat zich op de trage tocht met Wein, Weib und Gesang tracht te vermaken. We zien vissers op de kade die hun waar aanprijzen, een bootman die stotterend van emotie afscheid neemt van zijn Ninetta aan de wal. Onder de passagiers is een erudiete boekverkoper, een eigenwijze

¹ Een argument zoals hier bedoeld, is een samenvatting van wat komen gaat, voorgelezen door een verteller. Ze zijn dan ook niet getoonzet.

muziekleraar, een dranklustige Duitser, en de mooie courtisane Rizzolina met een passagier aan haar voeten. Een ieder komt overigens uit een andere plaats en dat gegeven met de bijhorende clichés wordt zorgvuldig uitgebuit. ‘Toevallig’ bevinden zich ook een aantal goede zangers aan boord die zich aan een soort concours wagen en tot slot zien we op de kade een klaploper, die zich uitgeeft voor huursoldaat, zojuist terug van het slagveld. Al met al een kluchtig en luidruchtig geheel.

De tekst van De beurtschipper, zijn vrouwen, de dichter en de afwezige boer sluit in drie delen aan op de madrigaalkomedie: bij het begin, midden en het einde van de boottocht. Daarbinnen is elk deel opgebouwd uit een argument van vier regels en twee kruissonnetten. Elk kruissonnet is op zijn beurt weer verbonden met een personage. Met het oog op de ‘zingbaarheid’ is een aanpassing doorgevoerd in de oorspronkelijke vorm. De kwatrijnen zijn opgebouwd rond regels van drie lettergrepen in plaats van twee.

Deel 1: de beurtschipper en zijn liefje

Argument

De boot vertrekt, lost van de kaai.
De schipper stuurt zichzelf ook vrij
en naar zijn lief een halve zwaai.
De vraag die rijst: wat denken zij?

De beurtschipper

en daar gaan we weer heen	gondelen	
dan meteen weer terug	pendelen	maar toch, het is vrijheid
de weg is het geluk	handelen	geen tut die loopt te zeuren
	zwendelen	krijg ik nu een beurt, schipper

mijn vrouwen
en havens
zijn touwen
èn bakens

Het liefje van de beurtschipper

de scheepjes
daar gaat 'ie weer de boer gaan komen ja, ja, zo ken ik mijn
z'n vrouw is aan de beurt mij blijven schippertjes, altijd komen
ik kom terug zegt'ie de pauzes maar blijven doen ze niet

gevaren
voor vrouwen
zijn mannen
die varen

Deel 2: De dochters van de beurtschipper

Argument

Het tweetal dochters van de schipper
is aan boord om zijn werk te zien.

Die van veertien vindt alles hipper,
Cato heeft slaap, ze is pas tien.

De oudste dochter van de beurtschipper

de wedstrijd is begonnen
wie krijgt mijn gladiool
die vrouw daar zingt wel mooi

ze springen
mijn borsten maar die gozer uit Rome
zijn heupen o, wat een stuk, hij kijkt
ze dansen jaah, dat is mijn idool

mijn lippen
ze barsten
van spanning
het grote

De jongste dochter van de beurtschipper

houdt jullie bek nou eens
ik ben moe ik wil slapen
grote mensen zijn stom

ze schreeuwen
ze zuipen papa, hoor je me niet
ze sjansen mijn zus doet ook al raar
ze kraaien ik wil naar mama toe

meneren
mevrouwen
verdwaalde
kinderen

Deel 3: de vrouw van de beurtschipper en de dichter

Argument

De boot komt in 't zicht van de haven.

De muze van de dichter wordt

weer een echtgenote, een brave.

De dichter heeft een nieuwe sport.

De vrouw van de beurtschipper

het feesten is voorbij	afwassen	
straks is ie weer van mij	en schrobben	wat een zooi is het hier
is ie moe, staat laat op	boodschappen	zegt ie dan, gaat ie weg
	en poetsen	rest mij de botermarkt

het wachten
de nachten
de stilte
de leegte

De dichter

wie eenmaal is gaan reizen	de wegen	
komt nooit meer aan, de reis	ze leiden	wat doet de dichter dan
wordt thuis, je dood, je leven	naar armoe	hij zit in de haven
	en lijden	en telt het aantal boten

thuisblijven
is sterven
verstenen
in huizen

Kruisweg

Vooraf

Hoe zat het ook alweer met de Kruisweg? De Kruisweg (Via Crucis of Via Dolorosa in het Latijn) is een onderdeel van de traditie van het christelijke Paasfeest. Het is een nabootsing van de lijdensweg van Christus vanaf het gerechtsgebouw (het paleis van Pontius Pilatus) tot op de heuvel Golgotha, plaats van de terechtstelling.

In de Rooms-katholieke kerk is het een godsdienstoefening sinds de 15e eeuw die op Goede Vrijdag plaatsvindt. Tijdens de Kruisweg gaan de gelovigen biddend en herdenkend langs zogenaamde kruiswegstaties. Het woord statie is overigens afgeleid van het Latijns woord statio, dat het staan of stilstaan betekent. Een kruiswegstatie is een schilderij of reliëf dat een scène uit de lijdensweg van Jezus en zijn stervensproces uitbeeldt. Er zijn veertien staties. Er waren vroeger veel kruiswegen met een ander aantal staties. Paus Clemens XII, paus van 1730-1740, heeft hier een eind aan gemaakt en het aantal bepaald op veertien. Elke statie heeft een eigen vaste titel.

De serie gedichten in deze bundel volgen getrouw de traditionele staties en hun titels. Het geheel is eerder te lezen geweest in de Nicolaïkerk te Utrecht. Het vormde daar het hart van een expositie gedurende de lijdentijd. De teksten hebben ook componist Wouter van Belle geïnspireerd. Hij heeft deze kruisweg van koormuziek voorzien.

I Jezus wordt ter dood veroordeeld

Kajafas moet me niet	pieter mannen	helemaal dood gezwogen
Pilatus moet me niet	papen	want jij wilt me ook niet
Herodes moet me niet	koppen	ja, de lusten, die wel

roomse
stenen
schijnen
sinten

II Jezus neemt het kruis op Zijn schouders

jij kiest de beste man	vissers helpen	je neemt je broertje mee
om te volgen, jij switcht	scholen	de familie gaat voor
als het moment daar is	vangen	je kiest je eigen kruis

vissers
haken
eigen
netten

III Jezus valt voor de eerste maal

	lasten	
waar is m'n broertje dan	tillen	waarom was je er niet
nu ik val met het kruis	laten	was je bang voor mijn dood
wie neemt het voor me op	vallen	was je bang voor jouw dood

lieve
lusten
delen
beter

IV Jezus ontmoet Zijn Heilige Moeder

	vaders	
hoe groot ik ook wou zijn	nemen	haar leven is mijn leven
je blijft altijd een kind	grote	mijn leven is haar leven
zolang je moeder leeft	gokken	zij kende mijn dood niet

moeders
brengen
echte
offers

V Simon van Cyrene helpt Jezus het kruis te dragen

waar zijn die vrienden dan	vreemden komen	alleen een vreemdeling
wie helpt het kruis te dragen	vreemden	dat geeft te denken joh
helpt me er boven op	helpen	alleen een vreemdeling

vrienden
helpen
eten
drinken

VI Veronica droogt het aangezicht van Jezus af

	tranen	
om mij te troosten nee	bloeden	dit getekende lijden
maar wel voor jullie troost	druppels	iemand moest het afvegen
verzonnen ze maar dit	zweten	ongezegd zichtbaar maken

deze
beelden
schroeien
eeuwen

VII Jezus valt voor de tweede maal

hoe is het mogelijk	valse	
ik val kijk om me heen	werkers	er waren er toch twaalf
waar zijn ze allemaal	grote	sommigen doen hun best
	monden	alleen een naam te blijven

kleine
geesten
grijze
mensen

VIII Jezus troost de wenende vrouwen

	dode	
neem bijvoorbeeld Jakob	zonen	hij ging als eerste dood
wat deed hij nou bij mij	droeve	zelfs z'n broer schreef het niet
wat deed hij voor jullie	moeders	wie hilde er voor hem

vrouwen
wenen
echte
mensen

IX Jezus valt voor de derde maal

	monden	
ben je er weer niet bij	praten	ze verzinnen zoveel
val ik één maal twee maal	oren	de waarheid is alleen
drie maal je weet het niet	horen	aanwezig als je kijkt

eigen
ogen
kijken
beter

X Jezus wordt van zijn klederen beroofd

	roepen	
de waarheid zal naakt zijn	horen	het verhaal is geschreven
de onthulling onthult	kijken	je schreef je eigen rol
zonder kleren meer god	wijken	ja jij maar waar was je

kale
lijven
lijden
beter

XI Jezus wordt aan het kruis genageld

	woorden	
elke spijker dreunt na	kussen	iemand moest het doen toch
elke hamerslag beukt	munten	je bent ook maar een mens
de woorden in het hoofd	krijgen	er wordt te vaak gevolgd

tranen
branden
houten
gaten

XII Jezus sterft aan het kruis

Johannes je bent er	woorden	
verdrietig ik zie het	worden	in god en in je broer
en ook teleurgesteld	ware	in al die goede vrienden
	vrienden	ik begrijp je strengheid

dode
tijden
maken
wetten

XIII Jezus wordt van het kruis afgenomen

als alles voorbij is	onze	
leeft haar liefde maar door	vrouwen	ik ademde haar leven
zoals ze bij me blijft	moeten	zij balsemde mijn dood
	zwijgen	begreep zij dan het woord

zeggen
onze
stoere
vrienden

XIV Jezus wordt in het graf gelegd

	vrienden	
rust zacht eindelijk rust	lieten	en in dit tranendal
gevallen is de vrucht	vrienden	zal liefde eeuwig bloeien
die straks ontkiemen zal	vallen	de vrienden zullen oogsten

deze
schulden
blijven
oogsten

Colofon

Kruissonnetten is een uitgave van Uitgeverij De Contrabas te Utrecht en Leeuwarden. Het zetwerk en omslagontwerp is verzorgd door Revan Barlas. Het drukwerk werd door Drukkerij Paesen gedaan.

Meer informatie:

www.decontrabas.com

www.revanbarlas.com

www.drukkerijpaesen.be

NANNE NAUTA (1959) publiceerde in 2006 de bundel *Dit is de regel* in de *Windroosreeks*. Gedichten van hem verschenen in diverse bloemlezingen waaronder *De Dikke Komrij*. Over deze bundel schreef Juliën Holtrigter: 'Nanne Nauta is er in geslaagd orde te scheppen in die chaos met zijn beeldgedicht in kruisvorm.'

ISBN 978-90-79432-20-2

9 789079 432202 >